ExA

NMs vägledn
Trlf. utst
1962

GARDINER FRÅN ROKOKO TILL JUGEND

Utställning i Nordiska museet
den 24 februari 1962

Nordiska museet presenterar härmed en länge planerad utställning av gardinuppsättningar, till vilken material systematiskt insamlats under många år. Den är i någon mån ett svar på ständigt återkommande frågor från allmänheten om gardiner till stilhistoriska miljöer. Tidigare har vi fått hänvisa till rumsinteriörerna i Skansens hus och gårdar.

Gardinerna är i de flesta fall från Nordiska museets rika samlingar. Kungl. Husgerådskammaren har ställt tre av de äldre och mycket värdefulla uppsättningarna till förfogande. I några fall har kopior sytts upp efter gamla förebilder.

Gardiner är ett skört och förgängligt material. I ett fall - det gäller en luft av yllemuslin från 1840 - har konserveringsarbetet tagit sju veckor. Empiregardinerna från Rosersberg tog c:a sex vedkor i anspråk, medan å andra sidan en luft sidengardiner från 1780-talet knappast krävde ett stygn.

Utställningen omfattar tiden från 1700-talets mitt till 1900-talets början, men vill i en kort återblick ge bakgrunden till fönstergardinens tillkomst och utveckling före denna tid. I den första montern visas en samling fönstermaterial som redan under medeltiden användes att täcka de små fönstergluggarna och samtidigt släppa igenom ljuset. Bland självhushållets produkter kunde hinnor, membraner, pergament och linneväv komma till användning. Tre rutor har tillverkats efter recept från 1700-talet: av pergament, av linne och av papper. I original visas ett litet blyspröjsat glasfönster och en ruta med målad dekor, försedd med givarens namn och årtalet 1626. Horn var ett starkt och inte brandfarligt material som användes både i fönster och till lyktor.

Notiserna om gardiner för fönstret är sparsamma ännu under 1600-talets förra del men slotten börjar få gardiner, adeln följer efter och borgerskapet likaså. Det är enkla raka gardiner av linne eller ylleväv upphängda med ringar på en stång. Först hade man bara en gardin i varje fönster, sedan delades den mitt itu och man fick en halva på var sida.

Den eleganta barockgardinen är en "hissgardin" som kunde dras rakt upp med ringar och snören. Den syddes av taft eller siden och garnerades med band eller fransar precis som den raka hänggardinen. Till båda kunde användas rullgardiner, som syddes av hemvävt linne eller bomullsväv.

Postadress (även för Skansen): Nordiska museet, Stockholm NO Telefon 63 05 00

Rokokons raka hänggardiner har sytts upp i grön taft med gröna vadmalsgardiner som undergardiner. Denna gardintyp syddes ny för Stockholms slott på 1750-talet och förekom där i alla möjliga färger. Omtaget var en metallring eller också hängde gardinen rak ned. Denna gardintyp kallas också för "fransk gardin". Den italienska gardinen var draperad och uppdragen med snören genom rader med ringar som kunde sättas snett upp mot hörnet och bilda en rad draperingar. Denna gardintyp finns från gustaviansk tid av mönstrat rött siden med fransar och tofsar. Den har tillverkats för Slottet.

I linne och bomull syddes uppsättningar med två långgardiner och en liten kappa emellan. Gardinerna träddes på en järnstång och långgardinen knöts om med bandrosetter. En annan variation, också från gustaviansk tid, har en uppdraperad kappa över långgardinerna. De vita tygerna är mönstrade och randiga men även kattun i färger användes. En gardinluft från 1788 kommer från Skinnskattebergs bruksherrgård, där den sytts med tambursöm i färger för paradsängkammaren.

Den korta gardinkappan, av ett rakt stycke tyg, draperad i bågar och försedd med bandomtag har kopierats från en målning 1794. Ungefär samtidigt målade Pehr Hillestrom ett fönster med en skuren kappa som draperats. Omkr. 1800 börjar man skära till sidspetsar och mittbåge. Dessa delar blir allt rikare och var fortfarande i bruk omkring 1840, då de sattes upp med stänger och pilar.

Den högklassiska empiren är företrädd med en oliksidig gardinuppsättning för två fönster i grön och vit taft med fransar och mässingshållare. Den kommer från Rosersberg och är liksom en gardinuppsättning i gul taft från de första åren på 1820-talet. Den enkla gardinen i blommig ylle-muslin från omkring 1840 har en randig rullgardin, medan de vita gardinuppsättningarna från århundradets mitt har tryckta rullgardiner med landskap och blommor. Omkring 1850 blir den djupa lambrequinen med flikar modern. Den sys ofta i möbelsiden och kantas gärna med galler eller fransar. Vita långgardiner hör till.

En gardinuppsättning i grön ylledamast med långgardiner och kappa har vita undergardiner i linong. De dubbla gardinerna hör till de rika och eleganta uppsättningarna. Ett exempel på det väl ombonade fönstret kommer från en Östermalmssalong på 1890-talet. Långgardiner och en kappa är uppsydda i siden, dessutom finnes två bågar till i sammet med fransar och broderade undergardiner.

1880-talets matsalsgardiner var gärna tvärrandiga i kraftiga färger, påverkade av det nyvaknade intresset för allmogetextilier. Tysk renässans präglar den tyll med applikationer som varit ämnad att spänna för fönstret. Och den fornnordiska romantiken finns representerad av bomullsgardinen med bårder i färg från den Curmanska villan i Lysekil.

När jugendstilen kommer med nya ideal och nya former för heminredning blir åter den vita gardinen modern. Men det är en rak gardin med broderier eller infällda spetsrutor, såsom den från Thyra Grafströms

ateljé som här är utställd. Den mönstrade gardinen är representerad av en gardin med stiliserade tulpaner i färg , och i plysch och boj kan den typiska gardinuppsättningen från Generalpoststyrelsens sessionsrum studeras. Gardinen med sitt applikationsmönster är ritad av Ferdinand Boberg till posthusets invigning 1903.

Utställningen är illustrerad av ett stort antal bilder av gardinuppsättningar och interiörer från skilda epoker. Här finnes ett par arbeten av Pehr Hilleström, skisser av Louis Masreliez, akvareller och gouacher utlånade av Nationalmuseum, Kungl. Biblioteket, Röhsska Konstslöjdmuseet och av privata ägare.

Utställningen har anordnats av intendenterna Gunnel Hazelius-Berg och Elisabet Stavenow.
Nordiska museets tapetserare Åke Lindholm har utfört alla gardinarrangemang.

På Nordiska museets förlag utkommer i dagarna boken "Gardiner och gardinuppsättningar" av Gunnel Hazelius-Berg.